

fil. tri, dosentti Marko Paavilainen

Esitelmä Suomen Sotahistoriallisessa Seurassa 14.9.2016

Tämän vuoden helmikuussa ilmestyi kirjani *Murhatut veljet. Valter, William ja Ivar Thomén elämä ja kuolema* (Siltala).

Nimensä mukaisesti teos on kolmoiselämäkertana omana aikanaan tunnetuista ja arvostetuista Thomén veljeksistä, mutta samalla se on tutkimus heidän murhaamiseensa johtaneista tapahtumista ja veriteon seurauksista. Punaiset surmasivat Valter, William ja Ivar Thomén kansalaissodan ensipäivinä 1.2.1918 Vihdin Nummelassa. Samana päivänä pitäjässä menetti henkensä heidän lisäksi neljätoista muuta valkoista, mikä nosti Vihdin joukkosurmapäivän yhdeksi punaisen terrorin verisimmistä. Esitelmässäni keskityn pääosin selostamaan sitä, millaisina punainen ja valkoinen terrori näyttäytyvät kirjani tapahtumien valossa. Koska Thomén veljekset ovat useimmille tämän päivän suomalaisille jo tuntemattomia, teen alkuun kuitenkin lyhyen henkilöhistoriallisen katsauksen.

Ruotsinkieliset veljekset varttuivat supisuomalaisella Alajärvellä Mustakorven kruunun-
torpassa. Heidän isänsä Johan Thomé ei ollut kylläkään torppari vaan pitäjässä merkittävä virkamies, Metsähallituksen Alajärven hoitoalueen metsänhoitaja. Hän sai nimityksen virkaansa 1877.

Mustakorven perheeseen kuului kaikkiaan kahdeksan lasta, neljä tyttöä ja neljä poikaa; pojista neljäs oli nimeltään Verner. Hän jäi veljeksistä ainoana eloon kansalaissodasta ja kuoli suuren yleisön parhaimmin tuntemana Thoména, professorin arvolla palkittuna kuvataiteilijana 1953. Varttuminen Etelä-Pohjanmaalla suomenkielisen rahvaan keskellä jätti Thomén poikiin vahvan jäljen, he oppivat kotikielensä ruotsin lisäksi suomen ja aikamiehinä he puhuivat arvostavaan sävyyn pohjalaisista maalaisjuuristaan.

Valter, William ja Ivar lähetettiin Alajärveltä Ouluun oppikouluun, jossa he ensi kerran tutustuivat oman sosiaaliseen viiteryhmäänsä, ruotsinkielisen sivistyneistön jälkikasvuun.

Ylioppilaaksi päästyään Valter ryhtyi opiskelemaan arkkitehtuuria 1894. Työuransa hän aloitti Lars Sonckin arkkitehtitoimistossa ja nousi maineeseen vuosisadan vaihteessa muotiin tulleen jugend-arkkitehtuurin taitajana. Vuonna 1901 hän voitti yhdessä kursitoverinsa Karl Lindahlin kanssa Polyteknikkojen yhdistyksen talosta järjestetyn suunnittelukilpailun. Helsinkiläisten *Vanhana polina* tuntema, näyttävä linnamainen rakennus nousi Helsinkiin Lönnrotinkatu 29:ään. Seuraavaksi työpari suunnitteli Kustannusosakeyhtiö Otavan jyrkän toimitalon Uudenmaankadulle. Se valmistui 1905.

Thomén veljekset olivat ensimmäisellä sortokaudella mukana Suomen laillisuusrintamassa. Veljeksistä nuorin, arkkitehtiopintonsa aloittanut Ivar kieltäytyi osallistumasta Suomen lain vastaisesti säädetyn uuden asevelvollisuuslain nojalla järjestettyihin kutsuntoihin, oli mukana kutsuntalakkojen järjestämisessä ja pakeni lopulta 1904 Tukholmaan, jossa hän jatkoi opintojaan. Valter allekirjoitti seuraavana vuonna kansalaisadressin, jossa suomalaisia nuoria kehoitettiin olemaan saapumatta kutsuntoihin.

Sorto- ja venäläistämispolitiikan hellitettyä hetkeksi Valter piirsi nuorsuomalaisten ylioppilaiden lipun, joka vihittiin käyttöön Eugen Schaumanin haudalla Porvoossa helmikuussa 1907. Lipussa oli punaisella pohjalla kultainen lyyra, jonka toisena kaarena oli tammenlehvä ja toisena kuusen oksa sekä kielinä palavat soihdut. Lippuun oli kirjailtu tulisilla kirjaimilla latinakielinen teksti: Tyranniaa vastaan. Valterin kuvakielessä vallankumouksen punainen sekä suomalaisuuden ja sivistyneistön symbolit roihusivat sulassa sovussa urheasti kansanvallan puolesta. Aikalaiset muistelivatkin veljeksiä idealisteiksi, joiden toimia ohjasi usein halu auttaa heikompiosaisia.

William Thomé valitsi isänsä metsänhoitajan ammatin ja aloitti opinnot Lammilla Evon metsäopistossa 1898. Hän oli opiskelijajoukon nuorin ja pienikokoisin, joten hän sai tovereiltaan lempinimekseen Toukka. Hän puhui ruotsia muiden mielestä huvittavalta kuulostavalla oululaisella aksentilla ja suomea Alajärvellä oppimallaan murteella. William valmistui metsäopistosta vuonna 1900 ja teki lyhyeksi jääneen, mutta merkittävän ja näyttävän uran metsänhoitajana. Hän ennätti toimia valtion metsävirkamiehenä, Pellervo-seuran ja suurimpien metsäyhtiöiden metsäasiantuntijana ja päätyi lopulta menestyväksi yrittäjäksi, vuonna 1911 perustamansa W. G. Thomén metsätoimiston

johtajaksi. Toimisto laati metsänhoito- ja hakkuusuunnitelmia, metsänarviointeja ja hoiti metsäkauppoja. Suurta arvostusta nauttivan toimiston asiakaskuntaan kuuluivat lähes kaikki maan merkittävimmät metsäteollisuusyhtykset ja suurimmat metsänomistajat.

Valter ja Ivar menestyivät arkkitehteina. Vuodesta 1911 veljekset muodostivat työparin, jolta syntyi kuumeisella tahdilla näyttäviä rakennuksia ympäri maan: pankkeja, asuintaloja, apteekkeja, seuraelämän keskuksia ja liikepalatseja. Merkittävimmän kynänjäljen veljekset jättivät kuitenkin teollisuusrakentamiseen. Koulutoveri Oulun vuosilta, Gösta Serlachius, piirretti heillä Mänttään lähes kaiken tarvitsemansa – asema-kaavoista yleisiin saunoihin. Walter Ahlström puolestaan käytti heitä suvun teollisuusyhteisöjen arkkitehteina Varkaudessa, Noormarkussa ja Karhulassa.

Veljesten vaurastumisesta kertoi se, että kruununtorpassa kasvaneista pojista tuli 1913 rusthollareita, kun he ostivat noin 300 hehtaarin Medvastön tilan Kirkkonummen saaristosta. Yhteisömuutuksen veljekset järjestivät modernisti perustamalla Medvastö Gård Ab:n, johon he houkuttelivat neljänneksi osakkaaksi Pariisissa ja Suursaarella maalaukseen mieltyneen taitelijaveljensä Vernerin. Medvastöstä tuli Thomé-perheen kookaja. Sinne muutti veljesten äiti, leskeksi jäänyt Agnes Thomé yhdessä naimattoman siskonsa Helena Wallinin kanssa. Kaikkiaan Thoméiden mailla asui kolmisenkymmentä henkeä: piikoja, renkejä, karjanhoitajia ja heidän lapsiaan.

Viimeistään ensimmäisen maailmansodan vuosina veljekset nousivat kuuluisuuteen. Valter ja Ivar voittivat 1916 ajan huomattavimman suomalaisen arkkitehtikilpailun, maan ensimmäisestä tavaratalosta, Stockmannista, järjestetyn kilpailun.

Kun vapaudenkeväänä 1917 Oskari Tokoin senaatti asetti valtion metsäkomitean pohdimaan valtion metsäomaisuuden hoitoa ja käyttöä, William nimitettiin professori A. K. Cajanderin johtaman komitean jäseneksi. Lehdistössä hänet mainittiin mahdolliseksi uudeksi valtion metsätirehtööriksi, jos kaatuneen tsaristisen järjestelmän myötäjuoksijaksi leimattu P. W. Hannikainen erotettaisiin pääjohtajan virasta.

Valterin ja Ivarin viimeiseksi suunnittelutyöksi jäi lastenkoti, jonka vaurastuneet veljekset olivat päättäneet rakentaa omin varoin vähävaraisia lapsia varten mailleen Medvastön saareen. Rakennuksen piirustukset he päiväsivät tammikuussa 1918. Lastenkotia ei koskaan rakennettu.

Kun punaiset ryhtyivät vallankaappaukseen Helsingissä lauantain ja sunnuntain välisenä yönä 26.–27.1.1918, Thomén veljekset juhlivat. Käynnissä oli Williamin *Polterabend*. Williamin ja Märta von Bornin häitä oli ollut tarkoitus viettää vasta kesällä 1918, mutta yhteiskunnallisen tilanteen kärjistyttyä pari päätti avioitua pikavauhtia. William ja Märta vihittiin punaisessa Helsingissä 29.1.1918 – seuraavana päivänä aviomies lähti sotaan.

Thomén veljekset olivat päättäneet paeta hiihtämällä Helsingistä Medvastön tilalleen ja yrittää sieltä valkoisten yhteyteen ajamalla hevosilla kohti pohjoista. Uskaliasta matkaa suunniteltiin Valterin kodissa Puistokadulla Kaivopuiston kulmalla. Karttojen ääreen kokoontuivat kolmen veljeksensä lisäksi Valterin ja Ivarin arkkitehtitoimistosta nuori arkkitehti Väinö Hollo ja Williamin metsätoimistosta metsänhoitaja Frans Wegelius sekä kaksi edellisen kevään ylioppilasta, metsätieteen opinnot aloittanut Erik Castrén ja oikeustieteen ylioppilas Väinö Vuoristo.

Vuoristo asui Helsingissä tätinsä, tohtori Maikki Fribergin taloudessa. Hän kirjoitti Väinön lähdöstä sotaan:

Ei pantu vastaan, vaikka tuntuikin kolkolta. Hankittiin vain kaikessa kiireessä pitkävartiset saappaat, hiukan lämpimiä alusvaateita ja eväitä ja menttiin saattamaan määrättyyn yhtymäkohtaan.

30. tammikuuta Thomén veljesten seitsemän hengen seurue uskaltautui Helsingissä suksineen jäälle ja hiihti kohti länttä noin parinkymmenen kilometrin taipaleen Medvastön saareen. Pako punaisesta Helsingistä sujui ongelmitta. Seuraavana päivänä joukko aloitti kolmella reellä uhkarohkean matkan kohti pohjoista, jonnekin Pori–Tampere-linjan taakse, jossa he otaksuivat kohtaavansa valkoiset. Rekien vällyjen alle he kätkivät turvakseen metsästysaseita ja Mauser-pistoolin.

Vahvasti ruotsinkielistä Kirkkonummen maalaispitäjää vallankumous ei ollut saanut vielä otteeseensa, joten Thoméiden seurue ajoi ensimmäisenä päivä ongelmitta Medvastöstä Pohjois-Kirkkonummelle Evitskogiin. He ohittivat Sigurdsin kartanon, josta oli muodostumassa valkoisten vastavallankumouksellinen pesäke punaisen Suomen sisälle. Sinne hiihti Helsingistä nuoria miehiä Thoméiden Medvastön kautta, ja Sigurdsia myös aseistettiin ja muonitettiin veljesten ratsutilalta.

Thoméin veljesten seitsemän miehen seurue pyrki sen sijaan kohti pohjoista. Evitskogissa viettämänsä lyhyen levon jälkeen he jatkoivat matkaa varhain aamuyöstä 1. helmikuuta koukaten Siuntion pohjoisosien kautta Nummenkylän tielle, jota pitkin he lähestyivät Vihdin liikenteellistä, kaupallista ja asutuksellista keskusta, Nummelan taajamaa. Aamuhämärässä joukon matka tyssäsi Nummelan aseman paikkeilla, kun heidän edessään seisoivat yhtäkkiä aseistettuja punakaartilaisia.

Kun Thomét eivät kyenneet selittämään kaartilaisia tyydyttävästi, missä tarkoituksessa he liikkuvat aamuvarkaisella, punaiset ilmoittivat vievänsä koko seurueen tutkittavaksi esikuntaan, Nummelan työväentalolle. Työväentalon pihamaalla rekien pohjalta löydetty ase antoivan punaisille vahvan viiteen siitä, keitä kiinniotetut olivat. Uutinen ”tiedustelumatkalla Nummelassa olleista lahtareista” ennätti sen päivän, 1. helmikuuta, *Työmieheen* pikku-uutisena.

Thoméiden seurue oli Nummelan punaisille ensikosketus valkoisiin; viholliset näyttivät työläisten ja torppareiden silmissä herrasmiehiltä ja puhuivat keskenään ruotsia. Vangit teljettiin Rientolan työväentalon salin parvelle, ja heitä kuulustelemaan haettiin Nummelan työväen johtohahmo, eduskunnassa istunut sosialidemokraatti, puuseppä Edvard Helle, myöhemmän merkittävän sosiaalidemokraattivaikuttajan Veikko Helteen isä.

Edvard Helle oli maltillinen mies, vastusti omavaltaisuuksia ja uskoi työväenasiassa sivistyksen sekä lainsäädännön voimaan. Vallankumoukseen hän ei halunnut osallistua. Rientolassa hän keskusteli Thoméiden kanssa ja ilmoitti sen jälkeen heille, että herrat lähetettäisiin Nummelasta junalla takaisin Helsinkiin.

Tilanne muuttui puolen päivän tietämissä, kun työväentalon pihaan ajoi suuri joukko punakaartilaisia Vihdin kirkolta ja parinkymmenen miehen Hyvinkään punakaartin lentävä osasto, jota johti 25-vuotias Lauri Kara. Lentävä osasto oli nimensä mukaisesti eräänlainen punakaartin nopean toiminnan joukko, eliittiyksikkö, jonka tehtävänä oli nujertaa vastarinta punaisen Suomen sisällä ja turvata näin vallankumousta.

Hyvinkääläiseen kansanperinteeseen on jäänyt tarinoita poikkeuksellisen kookkaasta ja komeasta, ihailusta ja pelätystäkin nyrkkisankari Lauri Karasta. Hänet tunnettiin hyvinkääläisnuorison johtajahahmona ja taitavana urheilijana. Hän oli ensimmäisiä, joka liikkui työläispaikkakunnalla polkupyörällä, ja toi hyvinkääläisille valon, sillä hän oli sähkömies – siis erityisosaaja, ei mikään rivityöläinen. Lauri Kara oli avioitunut syksyllä 1917 Elsa Hietaniemen kanssa, mutta vallankumouksen syttyessä nuoripari asui yhä aviomiehen vanhempien taloudessa. Lauri Karan isä Johan omisti talon Hyvinkään Rauhamäellä, mistä syystä paikalliset tituleerasivat työmies Johan Karaa toisinaan myös villanomistajaksi.

Karat eivät siis kuuluneet hyvinkääläiseen työläisköyhällistöön, vaan nauttivat yhteisössään arvostusta. Lauri Kara oli tosin irtisanottu kaksi viikkoa ennen vallankumouksen puhkeamista Hyvinkään villatehtaan sähkömiehen tehtävistä, koska Venäjän sotakäynnin loputtua tehtaan tuotanto jouduttiin ajamaan alas. Vallankumous antoi kuitenkin pian tarmokkaalle Lauri Karalle näkyvän ja vaativan tehtävän Hyvinkään punakaartin lentävän osaston johtajana.

Ensimmäiseksi osasto komennettiin 30. tammikuuta Mäntsälään, jossa suuren teollisuuslaitoksen, Suomen Vanutehtaan, johto oli kieltäytynyt noudattamasta vallankumouksen määräyksiä. Karan lentävien operaatio Mäntsälässä päättyi tehtaan neljän johtajan teloittamiseen, ruumiiden ryöstämiseen ja tehtaan kassan varastamiseen.

Seuraavana päivänä, 31. tammikuuta, Karan lentävät lähetettiin hevosilla Hyvinkäältä kohti Vihtiä, jonka kirkolle he saapuivat seuraavana päivänä, aamulla 1. helmikuuta.

Paikallisena vallankumouskeskuksena toimivan kunnantalon pihamaa oli täynnä vihtiläisiä punakaartilaisia, jotka tekivät lähtöä pitäjän eteläosiin Nummelaan suojaamaan sen kautta kulkevaa Hyvinkää – Hanko -rataa valkoisten hyökkäykseltä. Punaisten tiedustelutietojen mukaan valkoisia lähestyi etelästä Kirkkonummen suunnasta.

Kunnantalolla Karalle kerrottiin, että salin parvelle oli teljetty yhdeksän valkoista. Miehet olivat Thoméiden ryhmän tavoin yrittäneet hevoskyydillä kohti valkoisia, mutta jääneet kiinni. Joukko koostui pääosin ruotsinkielisistä Helsingin yliopiston opettajista ja opiskelijoista, joukossa oli useita Vöyrin kursseilla sotilaskoulutusta saanut. Kara ilmoitti vihtiläisille ottavansa miehineen vangit huolekseen ja toimittavansa heidät Nummelan asemalle. Vihdin punaiset epäröivät aluksi valkoisten luovuttamista tuntemattomille punakaartilaisille, mutta suostuivat lopulta tähän, kun sovittiin, että vihtiläiset, Karan lentävät ja vangit siirtyisivät yhtä matkaa Nummelaan.

Matkaan lähdettiin siten, että hyvinkääläisten reet ajoivat keulilla, niiden perässä tulivat vankeja kuljettavat reet ja hännillä oli pitkä letka, monta kymmentä rekeä täynnä vihtiläisiä punakaartilaisia. Kun oli ajettu vain pari kilometriä ja tultu Koivissitaan, jossa erkani tie Ojakkalaan, matkanteko seisahtui. Pitkän rekijonon perällä vihtiläiset luulivat, että hyvinkääläiset olivat epätietoisia suunnasta, pitikö kääntyä vai ei. Kajahti yhteislaukaus, ja sen jälkeen muutamia yksittäisiä laukauksia. Kun kolonna lähti uudelleen liikkeelle, vihtiläiset näkivät punaiseksi värjäytyneessä hangessa hättäisesti havuilla peitetyn kasan ruumiita. Kuusen hakojen välistä pilkotti paljaita jalvoja ja käsiä. Lentävät olivat surmanneet vangit ja ryöstäneet ruumiit. Joidenkin vihtiläisten punaisten kerrottiin purskahtaneen itkuun nähdessään ruumiskasan.

Nummelan työväentalon pihaan hevoskolonna saapui puolen päivän tietämässä. Kara kuuli, että myös täällä talon parvella oli valkoisia: Thoméiden seitsemän miehen ryhmä ja aamupäivän aikana joukon jatkeeksi sinne teljetty paikkakunnan poliisikons-taapeli Viktor Mannerheim. Kara ilmoitti ottavansa vangit, mutta Edvard Helle torjui ajatuksen todeten, että hyvinkääläisillä ei ollut mitään tekemistä vangittujen kanssa ja että vangitut oli jo päätetty lähettää Helsinkiin. Mahdollisesti joku vihtiläinen pu-

nainen oli ennättänyt kertoa Helteelle, mitä Koivissillan tienristeyksessä oli tapahtunut muutamaa tuntia aikaisemmin. Helteen vastusteluun Kara tiuskasi: ”Me teemme väkevämmän voimalla mitä teemme, ja jos joku panee vastaan, käytämme aseita.” Kun Helle uskalsi vielä vastustaa vankien luovutusta, yksi Karan rinnalla olleista miehistä paljasti sapelinsa ja iski sen työväentalon pöytään, toinen tähtäili Hellettä kiväärillään sättien tätä herrojen kätyriksi. Uhkailun pelottamana Helle joutui lopulta pakenemaan työväentalosta.

Kara haetti kahdeksan vankia työväentalon parvelta ja ohjasi heidät rekiin. Noin kilometri Nummelan ulkopuolella toistui muutama tunti aikaisemmin tapahtunut. Lentävät murhasivat Thomén veljesten ryhmän ja poliisikonstaapeli Mannerheimon yhteislaukauksella tienpenkalle lumihankeen ja ryöstivät vainajat. Vihtiläiset punaiset upotivat ruumiit samaan suohautaan, johon oli viety aiemmin aamupäivällä Koivissilassa surmatut. Lauri Kara oli ammuttanut Vihdissä yhden päivän, 1. helmikuuta 1918, aikana 17 valkoista.

Keskeisen kysymykset tapahtumasarjan ymmärtämiseksi ovat: Mitä varten Karan lentävät komennettiin Vihtiin ja olivatko he saaneet ylemmältä taholta käskyn surmata punaisten käsiin joutuneet valkoiset?

Mitään kirjallista käskyä en löytänyt, mutta se ei tietenkään todista mitään, sillä punaisten sodankäynnistä kertova kirjallinen lähdeaineisto on tunnetusti sattumanvaraista, ja toisaalta tällainen käsky on voitu toki antaa suullisena. Läpikäymäni laajan lähdeaineiston perusteella päädyin kuitenkin siihen, että surmaamiskäskyä ei ollut annettu Karalle, vaan hän toimi ilman ohjeistusta oman päänsä mukaan. Tämän puolesta todistavat useat toisistaan riippumattomat lähteet ja näkökohdat.

Ensinnäkin, jos Karalle oli annettu käsky surmata Vihdissä vangit, miksi hän ei kertaakaan vedonnut siihen vihtiläisten punaisten vastustellessa vankiensä luovuttamista lentäville? On loogista ajatella, että Kara olisi perustellut toimiaan toteamalla, että esikunnasta on annettu käskyä ampua vangit, mutta sitä ei tehnyt. Sen sijaan monien

kertomusten mukaan hän uhosi miestensä kanssa, että he tekevät mitä haluavat. Puheita terästettiin Nummelan työväentalossa jopa tovereita aseilla uhkaamalla.

Toisaalta, jos joltain ylemmältä taholta oli annettu käsky ampua vangit, miksi siitä ei tiedotettu Vihdin punaisille? Asemapaikkakuntana Nummelasta oli sekä puhelin- että lennätinyhteys Helsinkiin. Thoméiden ryhmän vangitsemisesta aamuyöllä Nummelan punakaarti ilmoitti välittömästi Helsinkiin, ja uutinen vangituista ”lahtareista” ennätti vielä saman päivän *Työmieheen*. Jos siis tieto kulki Vihdistä Helsinkiin näin hyvin, miksi ei toispäin?

Painavin argumentti murhaamiskäskyn puuttumiselle on kuitenkin Vihdin verilöylyn järjestäytyminen: vankien surmaamisella ei ollut minkäänlaista sotilasstrategista merkitystä. Mikäli punaiset olisivat halunneet surmatöillä pelotella valkoisten riveihin haluavat unohtamaan aikeensa, punaisten olisi täytynyt levittää aktiivisesti tietoa, että heidän käsiinsä joutuneet valkoiset ammutaan. Tällaista sanomaa punaiset eivät välittäneet, vaan päinvastoin salailivat tapahtunutta. Vihdin joukkosurmista ei koskaan uutisoitu punaisessa Suomessa – vankien surmaamisella ei siis voitu tavoitella mitään pelotevaikutusta.

Tieto Vihdin helmikuun ensimmäisen päivän tapahtumista tuli valkoisen väestönosan tietoon vasta viikkoja myöhemmin sen omia tiedotuskanavia pitkin. Helsingissä salateitse levitetyssä valkoisten tiedotuslehdessä, *Vapaassa Sanassa*, Vihdin joukkosurmasta uutisoitiin helmi-maaliskuun vaihteessa, jolloin pakoyritykset punaisesta Helsingistä valkoisten riveihin olivat jo loppuneet. Valkoisen Vaasan tieto Thomén-veljesten murhaamisesta tavoitti vasta maaliskuun toisella viikolla.

Punaisen Suomen johto, kansanvaltuuskunta, sai sen sijaan nopeasti tiedon punakaartilaisten syyllistymisestä vankien tappamiseen. Kansanvaltuuskunta käsitteli sekä 1. että 2.2. punaisten toimeenpanemia vankien surmaamisia tuomiten ne jyrkästi ”työväen taistelulle häpeäksi”. Punakaartin ylipäällikkö Eero Haapalainen totesi, että punaisten riveissä toimi ”anarkistista ainesta” tarkoittaen tällä Karan joukon kaltaisia omavaltaisia osastoja. Murhiin ja ryöstöihin syyllistyneet Haapalainen uhkasi tuoda

punaisten sota-oikeuden eteen. *Työmieheissä* tuomittiin omavaltaisuudet näkyvästi ja veloitettiin punaisia pitämään vallankumouslippu tahriintumattomana. Lehdessä julkaistiin jopa Haagin sopimus ja opastettiin, että sopimuksen kansainvälisiä määräyksiä sodankäyntitavoista oli syytä noudattaa myös suomalaisten sisäisessä luokkasodassa. Karan teot eivät saaneet siis minkäänlaista hyväksyntää vallankumouksen johdolta. Toisaalta ilmeisesti yksikään punakaartilainen ei joutunut vastaamaan teoistaan punaisten sota-oikeudessa. Lauri Kara kulki vapaana miehenä koko sodan ajan.

On myös poissuljettua, että Karan lentävät olisivat toteuttaneet jonkinlaista kosto-tehtävää, sillä punaisilla ei ollut 1. helmikuuta varmaa tietoa yhdestäkään valkoisten tekemästä joukkosurmasta. Jos kyse olisi ollut kuitenkin jostakin kostosta, se olisi ollut ”hampaaton”, koska siitä ei tiedotettu viholliselle. Ei ole mieltä kostaa, jos vastapuolelle ei kerrota asiasta.

Vihdissä vangitut 17 valkoista eivät myöskään muodostaneet minkäänlaista ongelmaa. Vihtiläiset eivät halunneet pitää vankeja pitäjässään, mutta heistä olisi ollut helppo päästä eroon lähettämällä heidät Nummelan asemalta Hyvinkään kautta Helsinkiin vallankumousjohdon huoleksi. Helsingissä parikymmenen punaisten vangitsemisen valkoisen palautus olisi toiminut tehokkaana pelotteena niille, jotka suunnittelivat vastaavaa pakoa punaisesta valkoiseen Suomeen.

Yleensä sodissa surmataan vankeja pelotteeksi, kostoksi tai olosuhteissa, jossa vankien pitämien katsotaan mahdottomaksi. Mikään näistä selityksistä ei toimi Vihdin tapahtumien yhteydessä. On siis etsittävä muita selityksiä sille, miksi Thomén veljekset ja neljätoista muuta valkoista surmattiin Vihdissä.

Karan joukko lähti hevosilla Hyvinkäältä kohti Vihtiä siis 31. tammikuuta. Tällöin vain seitsemän valkoista oli joutunut Vihdin punaisten käsiin. Jos joku halusi surmata vangit, siihen tuskin tarvittiin – saati kannatti – lähettää Hyvinkäältä saakka Karan eliittiyksikköä. Selvää on, että Karan lentävät komennettiin läntiselle Uudellemaalle toteuttamaan jotakin tehtävää. Mutta mikä se oli?

Vihtiläinen punakaartin kompanianpäällikkö Klas Vikström kertoi sodan jälkeen valtiorikos oikeuden pöytäkirjan mukaan kuulusteluissa, että Kara saavuttuaan Vihdin kunnan talon pihamaalle nousi talon portaille ja kajautti: ”Mitä varten meitä on tänne vattu?” Kara näki pihan täynnä aseistettuja vihtiläisiä punakaartilaisia ja ihmetteli, miksi hänen osastonsa oli komennettu mieslukuisten vihtiläisten jatkeeksi.

Syy löytynee läntisen Uudenmaan sotilaallisesta tilanteesta. Punaiset tunsivat olevansa siellä sodan ensipäivinä alakynnessä. Vahvasti maatalousvaltaisella ja ruotsinkielisellä läntisellä Uudellamaalla sosialistien kannatus oli vähäistä, useimmat torppareistakin äänestivät ruotsalaista puoluetta. Näin esimerkiksi Kirkkonummella oli sodan puhjettessa punakaarti vain suomenkielivoittoisessa Masalan kylässä pitäjän itälaidalla. Masalan työväentalolta lähetettiin 31.1. Helsinkiin pyyntö saada lisävoimia ”ylivoimaisia lahtarijoukkoja vastaan”.

Kirkkonummelle ja Siuntioon kerääntyi valkoisia sekä Helsingin että Hangon suunnalta. Thomén veljesten ratsutila Medvastön saarella toimi etappipaikkana helsinkiläisille suojeluskuntalaisille. Kirkkonummella valkoiset kaivautuivat Sigurdsin kartanon ympärille, vain muutamien kilometrien päähän Rantaradasta. Punaiset pelkäsivät valkoisten iskevän radalle ja joutuivat turvallisuussyistä lopettamaan liikenteen Espoosta länteen. Turkuun ja Hankoon menevät junat ohjattiin kiertämään Hyvinkään, Nummelan ja Karjaan kautta. Jos valkoiset olisivat onnistuneet katkaisemaan liikenteen myös Hyvinkää–Hanko -radalla, punaisten eteläinen Suomi olisi jäänyt vaille poikittaisliikennettä. Todennäköisesti Karan lentävät lähetettiin ensihätään vihtiläisten tueksi torjumaan Kirkkonummen ja Siuntion valkoisten muodostamaa vakavaa sotilaallista uhkaa.

Tulkinnan puolesta puhuu se, että Kara osallistui osastonsa kanssa myöhemmin Sigurdsin piiritykseen ja taisteluihin helmikuun viimeisellä viikolla. Valkoisten pujahdettua saartorenkkaan läpi yöllä 25.–26. helmikuuta Kara miehineen asettui punaisten tykistötulessa pahoin kärsineeseen Sigurdsiin, ja he viettivät Kirkkonummella useita viikkoja.

Karan joukko kävi mitä ilmeisimmin kansalaissodan suurten näyttämöiden takana läntisellä Uudellamaalla omaa sotaansa omien mieltymystensä mukaan. Se tappoi vankeja, ryösti ja räällästi. Sotaan punakaartin eliittiyksikkönä lähtenyt lentävä osasto muuttui

välittömästi nuorten miesten rosvojoukoksi, joka juopui niin aseidensa kuin toisinaan miestä väkevämmänkin voimasta. Heidän kylvämänsä punainen terrori oli ennalta suunnittelematonta, eikä edistänyt mitenkään punaisten sodankäyntiä, vaan oli mieli-puolista sodan villitsemien nuorten miesten rällästelyä, joka herätti pahennusta aseto-vereissa. Karan lentävien toiminta oli kaukana kaikesta siitä ylevästä aatteellisuudesta, jota vallankumousjohto yritti iskostaa vallankumoussotureihin. Karan lentävät olivat punakaartin anarkisteja.

Sodan jälkeen Lauri Kara esiteltiin lehdistössä jopa yli sadan henkilön murhaajaksi. Minä päädyin laskuissani runsaaseen kahteenkymmeneen, mutta silläkin määrällä Kara kirjoitti nimensä Suomen rikoshistoriaan. Rikoksiksi Karan tekoja voi kiistatta nimittää, sillä vähintään kolmesti – Mäntsälässä ja Vihdin Koivissilassa sekä Nummelassa – hän ammutti puolustuskyvyttömiä, ja vainajat ryöstettiin: kellot, sormukset, korut ja lom-pakot, mutta myös saappaat, käsineet, turkislakit ja jopa päällystakit saivat murhapai-kalla nopeasti uudet omistajat.

Tuntuu käsittämättömältä, miten Kara sai johtamansa tavalliset hyvinkääläisnuoret toi-mimaan hänen käskystään teloittajina. Useimmista lentävien surmaamista valkoisista lääkärit löysivät ruumiinavauksissa vain yhden luodin, mikä kertoo siitä, että yhtä am-muttavaa kohden oli vain yksi teloittaja. Jos kuolettavaa osumaa ei kyennyt kerrasta ampumaan, verityön joutui viimeistelemään lähietäisyydeltä – ilmeisesti se oli jonkin-lainen nuorukaisten miehuuskoe. Esimerkiksi William Thométa teloittaja tähtäsi pää-hän, mutta luoti lävisti hänen poskensa. Ruumiinavauspöytäkirjan mukaan William kuoli rintakehän puhkoneisiin pistimen iskuihin. Myös Valter Thomén ruumiista löydet-tiin yksi luodinreikä, mutta myös pistimen iskut niskasta sekä vatsasta. Joistakin Vihdin ruumiista lääkärit totesivat myös pienikaliiberisen aseiden ampumahaavan – käsiaseella lähietäisyydeltä niskaan tai otsaan ammutun armonlaukauksen.

Välittömästi sotatoimien hiljennyttyä porvarilliset lehdet alkoivat jälleen Etelä-Suo-messa ilmestyä, ja julkisuuteen tulvi toinen toistaan pöyristyttävimpiä kuvauksia punai-

sen terrorin elämellisyydestä. Monet mitä mielikuvituksellisimmista tarinoista päätyivät sittemmin ns. vapaussotakirjallisuuden sivuille ja sieltä toisinaan jopa tutkimuskirjallisuuden lähdeaineistoksi ilman lähdekriittistä tarkastelua.

Tunnettujen Thomén veljesten kohtalosta helsinkiläisten keskuuteen levisi kauhutari-noita, joiden synnyn taustalla oli väärinkäsitys. Punaiset nostivat tuntemattomaksi jääneestä syystä Vihdin joukkosurmien vainajat suosta jo helmikuun aikana ja siirsivät ne Helsinkiin, jossa Marian sairaalan lääkärit tekivät niille ruumiinavauksen. Vainajien omaiset ja ystävät kutsuttiin tunnistamaan ruumiit. He järkyttyivät näkemästään: ruumishuoneella lavitsoilla makasi likaisia, verisiä, sinertyneitä ja vääristyneitä ruumiita, joilta puuttui silmiä ja sormia. Monien kasvot olivat pullistuneet muodottomiksi.

Ruumiita tunnistamaan tulleet uskoivat näkemiensä kauheuksien kertovan murhattujen räökkäämisestä ennen teloitusta. Kaupungilla kerrottiin pian, että punaiset olivat viiltäneet vankejaan pistimillä, hakanneet heidät sinisiksi, leikanneet pois jäseniä tai vääntäneet niitä sijoiltaan. Ruumishuoneella käyneet eivät osanneet yhdistää ruumiiden järkyttävää kuntoa vainajien hautamiseen ilman arkkua ja niiden turpoamiseen suossa. Vainajia oli myös siirrelty huolimattomasti, ja ruumishuoneella rotat olivat järksineet niitä. Sinertymät eivät olleet jälkiä pahoinpitelystä vaan tavanomaisia ruumiiden lautumia. Viiltelyjäljet olivat syntyneet edellä kerrotusti ampumisen jälkeen. Yksikään lääkäri ei kumonnut lehdistössä esitettyjä tietoja Vihdin uhrien räökkäyksestä.

Kun huhtikuun lopulla saksalaisten valtaamasta Helsingissä lähti valkoisia ja saksalaisia puhdistamaan Vihtiä punaisista, heidän toimiaan ohjasi käsitys, että juuri Vihdissä punainen terrori oli ollut poikkeuksellisen veristä ja siellä vihollinen oli sortunut elämellisiin tekoihin. Todellisuudessa punaisessa terrorissa oli menettänyt henkensä Vihdissä yhdeksän paikkakuntalaista, mutta pitäjän terroritilastoa rumensi toispaikkakuntalaisten, Karan lentävien Vihdissä tekemä 17 hengen joukkosurma. Heidän surmaamistaan vain yksi, Thomén veljesten viereen ammuttu konstaapeli Mannerheimo, oli vihtiläinen.

Vihdissä punaisten vangitsemisesta vastasi Helsingissä muodostettu ruotsinkielinen Länsi-Uudenmaan pataljoona, jonka sotilaista monet olivat taistelleet Sigurdsissa, antautuneet helmikuun lopussa punaisille ja istuneet loppusodan vankeina Helsingissä. Vihtiläisille asetelmasta muodostui varsin epäedullinen, kun heidän pitäjäänsä saapui vankeudessa turhautuneita suojeluskuntalaisia, joista monilla oli ystäviä ja tuttuja Vihdissä surmattujen valkoisten joukossa. Valkoiset tiesivät lehdistä lukemansa perusteella, että Karan miehet olivat toteuttaneet joukkosurmat, mutta painetussa sanassa oli epäilty lentävien saapuneen Vihtiin vihtiläisten kutsumana.

Toukokuussa kolmisen viikkoa Vihdissä toiminut valkoisten kenttäoikeus jakoi punaisille kuolemantuomioita. Vihdin kirkon pohjoispuolella Lapikkaannummen korvessa ammuttiin noin viitisenkymmentä punaista, jotka haudattiin joukkohautaan ilman kirjanpitoa. Vihdin kirkolla kootut punaiset päätyivät kenttäoikeuden eteen, mutta Nummelassa kiinniotetut lähetettiin sen sijaan rautateitse Helsinkiin Suomenlinnan vankileirille. Heidät tuomittiin valtiorikosoikeudessa. Näin sattumanvaraisuus leimasi valkoisten toimia: Nummelassa välttyi yleensä välittömiltä rankaisutoimilta ja mikäli onnistui piiloutumaan kiihkeimmän vihan ajaksi, eloonjäämismahdollisuudet paranivat huomattavasti.

Esimerkiksi nummelainen Kalle Murto jäi kiinni vasta talvella 1919. Hänen hallustaan löydettiin Thomén-veljeksille kuulunut Mauser-pistooli, ja *Helsingin Sanomat* uutisoi pidätyksestä otsikolla ”Punainen päällikkö vangittu. Thomén veljesten murhaaja?” Koska Murron osallisuudesta murhiin ei kuitenkaan löytynyt vakuuttavaa näyttöä, valtiorikosoikeus vapautti hänen syytteistä huhtikuussa 1919. Aika oli Murron puolella – vuotta aikaisemmin valkoiset olisivat ampuneet hänet todennäköisesti välittömästi.

Kaikkiaan, kenttäoikeuden tai valtiorikosoikeuden päätöksillä, vihtiläisiä punaisia teloitettiin yli sata. Vihdissä muodostui käsitys, että Karan lentävien yhden päivän aikana tekemät kaksi joukkomurhaa kostettiin vihtiläisille.

Hyvinkäällä punaisten kohtalo oli aseiden vaiettua hyvin samankaltainen kuin Vihdissä. Punaiset olivat surmanneet paikkakunnalla 16 henkeä, mutta oli yleisesti tiedossa, että

Lauri Karan osasto oli syyllistynyt muilla paikkakunnilla joukkomurhiin. Lentävään osastoon kuulumisen olikin Hyvinkään kenttöoikeuden mielestä riittävä syy teloittamiselle. Lentävä osasto oli sen kielenkäytössä sama asia kuin punaisten murhaosasto. Ensimmäisten joukossa ammuttiin lentäviin kuulunut Lauri Karan veli Lennart.

Valkoiset vangitsivat myös Laurin vaimon Elsan, jonka tiedettiin sotakuukausina käyneen Sigurdsin kartanossa tapaamassa miestään. Elsa oli osallistunut punaisten riveissä ase kädessä Hyvinkään puolustamiseen, ja jo tämä olisi riittänyt kenttöoikeudelle syyksi ammuttaa hänet, mutta Elsan mainetta mustasi se, että hän oli ”tunnetun suurrosvon vaimo”, kuten kuulustelupöytäkirjaan merkittiin. Elsa Kara ammuttiin 8. toukokuuta ensimmäisenä naisena Hyvinkäällä. Hyvinkääläisiä punaisia teloitettiin kaikkiaan yli sata. Kaksi Lauri Karan siskoa, Hilja ja Lempi, saivat vankeustuomiot.

Tapahtunutta voi yksinkertaistaa: vihtiläisille punaisille kostettiin kenttöoikeudessa hyvinkääläisten Vihdissä tekemät murhat, ja Hyvinkäällä ammuttaviksi vietiin henkilöitä, joiden oletettiin sekaantuneen tai osallistuneen jollain tavoin veritekoihin. Sukulaisuussuhdekin riitti tähän näytöksi. Moni syytön vietiin ammuttavaksi, ja moni punainen sai rikoksensa vakavuuteen suhteutettuna liian rankan kohtelun valkoisen ”oikeuden” edessä.

Lauri Kara ja hänen isänsä Johan eivät joutuneet valkoisten käsiin Hyvinkäällä, sillä he pakenivat paikkakunnalta ennen valkoisten ja saksalaisten tuloa. Kumpikin vangittiin toukokuussa Kymenlaaksossa, Johan 8.5. Iitissä ja Lauri Ummeljoella 11.5. Johan päätyi Lappeenrannan vankileirille, jossa alkoivat hänen kuulustelunsa. Hyvinkään suojeluskunta antoi hänestä lausunnon:

Erittäin vaarallinen. Tunnetun rosvosuvun kantaisä. Pojista yksi ammuttu ja toinen, tunnettu suurrosvo Lauri Kara päässyt karkaamaan.

Johan Kara ei kuitenkaan saanut valtiorikosoikeudessa kuolemantuomiota, vaan tuomittiin kuudeksi vuodeksi kuritushuoneeseen. Hän palasi vankeudesta ja kuoli Hyvin-

käällä 1929. Lauri Kara karkasi Riihimäen vankileiriltä ja pakeni Neuvosto-Venäjälle. Hänen elämänsä loppuvaiheet olen selostanut kirjassani *Murhatut veljet*. Lauri Kara julistettiin Hyvinkään käräjäoikeudessa kuolleeksi 1935.

Lauri Karan johtamiin mielettömiin ja omavaltaisin murhatöihin katkesi kahden merkittävän perheen, kuuluisien Thoméiden ja työläiseliittiin kuuluneiden Karojen elämä. Hyvinkään lentävien veriteot johtivat massiiviseen valkoiseen koston niin Vihdissä kuin Hyvinkäälläkin, joten Karaa voi pitää yhtenä Suomen historian synkimpänä hahmona.

Mikä sai komean, ihaillun ja menestyvän nuorukaisen ryhtymään murhaajaksi, ja miksi parikymmentä hyvinkääläisnuorukaista toteutti hänen verisiä käskyjään? Tähän historiantutkimuksen keinoin tuskin saadaan selvyyttä. Lähteiden puuttuessa Lauri Kara jäänee arvoitukseksi, mutta jotain keskeistä hänen vetovoimaisesta persoonastaan kertoo 1965 Hyvinkäällä tallennettu muistelmä. Eräs hyvinkääläinen kuvaili Karaa nuoruutensa idoliksi: voimamieheksi ja nuorison keulahahmoksi. Urheilusankarista kehkeytyi sotaolosuhteissa säälimätön murhajoukon johtaja, mutta tätä muistelijä ei enää muistanut tai halunnut muistaa:

Mutta mikään roisto tai siihen verrattava, varas ja pahantekijä, hän ei ollut. Hän oli vaan tarmokas johtajatyyppe, joka kokosi ympärilleen johdettavia.